

Н. С. Клименчукова

Луганський національний аграрний ун-т,
м. Луганськ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто питання організації управління матеріально-технічним забезпеченням сільськогосподарських підприємств в Україні.

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення, ресурси, сільськогосподарські підприємства, аграрний сектор.

Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є його забезпеченість матеріально-технічними ресурсами та основними фондами в необхідній кількості та структурі й більш повне їх використання. Без цього неможливе досягнення високого рівня продуктивності праці, виробництво продукції з низькою собівартістю.

Упродовж останніх років матеріально-технічна база агропромислового комплексу зазнала значної руйнації. У зв'язку з тим, що більшість сільськогосподарської техніки відпрацювала свій амортизаційний строк, кошти, передбачені для придбання нової, товаровиробники витрачають фактично на її ремонт і технічне обслуговування. Недостатня забезпеченість комплексу матеріально-технічними засобами (тракторами, комбайнами, автомобілями та ін.) безпосередньо пов'язана з відсутністю надійної правової бази. Ця проблема набуває ще більшої актуальності в умовах формування ринкових відносин у сільському господарстві.

Тому одним із пріоритетів національної аграрної політики слід вважати технічне оновлення й матеріальне забезпечення сільського господарства у складі його підприємств та особистих селянських господарств. Адже матеріально-технічне забезпечення аграрного сектора України в сучасних умовах досягло тієї критичної межі, коли, навіть за умови існуючої динаміки та

не застосуванні кардинальних заходів стосовно її покращення, уже в найближчий час йтиметься про порушення технологічних процесів у тваринництві й рослинництві та суттєву екстенсивність виробництва в сільському господарстві взагалі.

Питання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств знайшли належне відображення в наукових працях таких вчених-економістів, як: С. Азізов, В. Андрійчук, Л. Бага, Т. Величко, Й. Завадський, А. Іванишин, Л. Дідковська, В. Лешенко, Г. Підлісецький, В. Петров, О. Плаксін, Т. Остапенко, П. Саблук, В. Шебалин, В. Шкляр В. Якубив, В. Ярошинський та ін.

Мета статті – теоретичне обґрунтування процесу матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Одним із провідних елементів організації виробництва в сільськогосподарських підприємствах є матеріально-технічне їх забезпечення. Техніко-технологічне переозброєння кожного підприємства і сільського господарства в цілому є основним напрямком підвищення ефективності використання трудових, земельних ресурсів, комплексної механізації та автоматизації технологічних процесів, інтенсифікації виробництва і на цій основі підвищення урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, обсягів та якості продукції, рентабельності та прибутковості виробництва [4, с. 240].

Головний елемент матеріально-технічної бази виробництва – основні виробничі фонди в натурально-речовій (будівлі, виробничі споруди, обладнання, машини, транспортні засоби, залізниці, інструмент та ін.; у сільському господарстві – багаторічні насадження, робоча, продуктивна худоба) і вартісній формах (рис. 1).

Основний капітал (основні фонди) як важливий складовий елемент продуктивних сил функціонує в процесі виробництва в певній матеріально-речовій формі, яка і є матеріально-технічною базою [3; 12]. Складові матеріально-технічної бази мають різне цільове призначення, тому за їх

функціональною роллю в процесі виробництва виділяють три групи засобів праці.

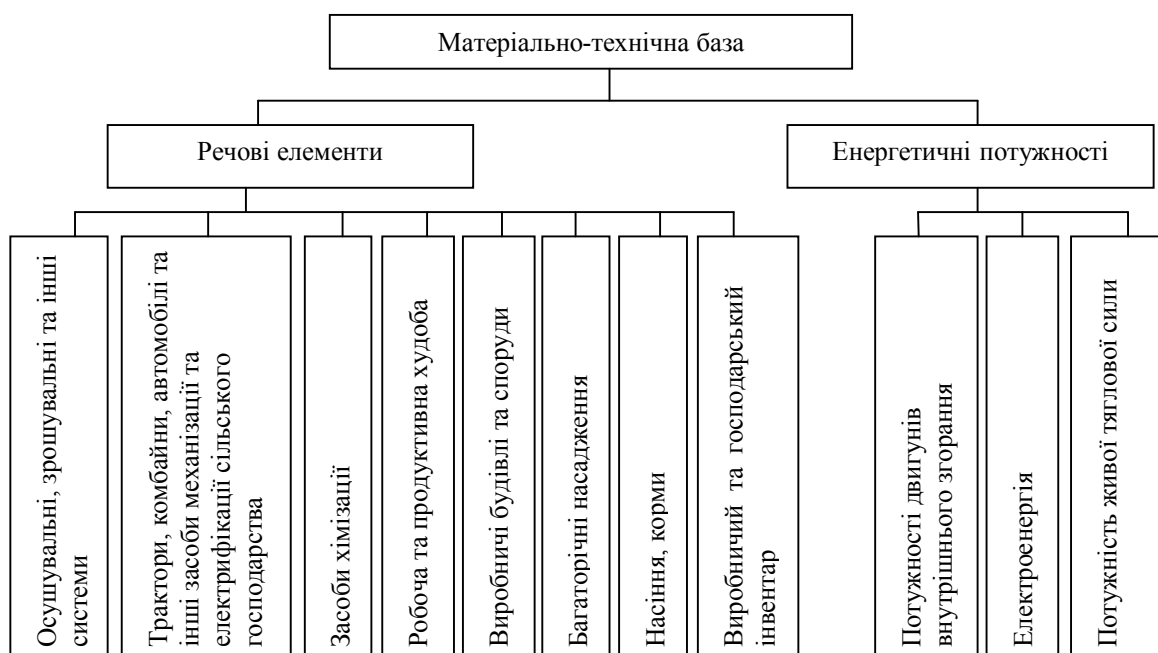

Рис. 1. Складові матеріально-технічної бази

Перша група – це засоби праці, що безпосередньо самі виробляють продукцію і тому найактивніше впливають на процес виробництва [3, с. 281]. До них відносять продуктивну худобу і багаторічні культурні насадження в плодоносному віці.

Друга група – засоби праці, що сприяють підвищенню продуктивності праці. За їх допомогою здійснюється комплексна механізація та автоматизація виробництва і як наслідок – знижується трудомісткість продукції, відбувається умовне вивільнення працівників. До них відносять: робочі і силові машини, транспортні засоби, комбайновий парк, автоматичні лінії, засоби механізації тваринницьких приміщень, різні прилади й устаткування тощо [12, с. 99-100]. Більшість цих матеріально-речових елементів їх відтворюється за межами аграрного сектора, а тому ступінь їх впливу визначається темпами розвитку науково-технічного прогресу в галузях промисловості.

Третя група – засоби, що створюють сприятливі умови для нормального виробничого процесу [3, с. 282]. Це – тваринницькі приміщення, складські

приміщення, споруди, літні табори для утримання худоби тощо.

Загалом система матеріально-технічного забезпечення – це сукупність підприємств-виробників матеріально-технічних ресурсів, торгово-посередницьких організацій, сервісних підрозділів, формувань з машиновикористання та державних органів, що регулюють відносини у сфері техніко-технологічного забезпечення (тобто сільськогосподарські і переробні підприємства різних форм власності) [8, с. 5]. Отже, це система відносин між учасниками матеріально-технічного забезпечення, які забезпечують формування і використання матеріально-технічних засобів суб'єктами сфери агропромислового комплексу (рис. 2).

Рис. 2. Система відносин між учасниками матеріально-технічного забезпечення

Діяльність цієї системи має бути спрямована на відтворення і розвиток матеріально-технічної бази, комплексну механізацію і автоматизацію технологічних процесів, відновлення і збереження родючості ґрунту в сільському господарстві на основі вітчизняного машинобудування та виробництва матеріальних ресурсів.

Система матеріально-технічного забезпечення діє за схемами [6, с. 9]:

- 1) «завод – аграрне підприємство»

- 2) «завод – постачальник (дилер) – аграрне підприємство»;
- 3) «завод – агротехнічна сервісна структура – аграрне підприємство».

Матеріально-технічного забезпечення безпосередньо впливає на промисловість з метою поліпшення використання матеріальних ресурсів, впровадження у сільськогосподарське виробництво прогресивних матеріалів та ефективних технологічних рішень.

Економічне значення матеріально-технічного забезпечення підприємства полягає в тому [8, с. 6], щоб забезпечити:

- 1) безперебійне забезпечення підприємства необхідними матеріально-технічними засобами;
- 2) оптимізацію господарських зв'язків між споживачем та постачальником;
- 3) створення економічно обґрунтованих матеріальних запасів;
- 4) застосування прогресивних шляхів та засобів надходження ресурсів з метою прискорення матеріально-технічного забезпечення;
- 5) економічне і ефективне використання засобів у виробництві.

Матеріально-технічне забезпечення як система здійснюється на основі таких принципів [2, с. 605-606]:

- спрямування цінової, фінансово-кредитної і податкової політики держави на відновлення і підтримку платоспроможності підприємств агропромислового комплексу для досягнення розширеного відтворення основних засобів виробництва;
- забезпечення однакових економічних умов у взаємовідносинах споживачів матеріально-технічних ресурсів із структурами їх виробництва, постачання, технічного обслуговування та надання виробничих послуг;
- рівноправність розвитку всіх форм власності і господарювання;
- вільний вибір структурами системи сфери діяльності;
- вільний вибір товаровиробниками постачальників техніки, обладнання, матеріальних ресурсів і технологій, а також сервісних структур;
- створення умов для розвитку конкуренції в усіх ланках системи;

– обмеження економічними методами монопольних формувань у сфері матеріально-технічного забезпечення;

– дотримання гарантій і відповідальності партнерів агропромислового комплексу за високу якість технічних засобів та наданих послуг, термінів і умов їх поставок, своєчасність взаєморозрахунків;

– створення умов для забезпечення мінімальної кількості посередників у ланцюзі виробник-споживач;

– забезпечення через амортизаційну політику своєчасного відтворення матеріально-технічних засобів.

Основними завданнями матеріально-технічного забезпечення є [7, с. 82]:

1) визначення перспективної і поточної потреби в матеріальних ресурсах, сировині та обладнанні;

2) розробка матеріальних балансів;

3) розміщення замовлень, вживання оперативних заходів щодо їх реалізації;

4) встановлення рівня якості матеріальних ресурсів у відповідності до їх стандартів, оптимального співвідношення між засобами виробництва;

5) вибір постачальників та підтримка з ними зв'язків.

Механізм функціонування системи спрямовується на повне оснащення агропромислового комплексу засобами механізації, хімізації та енергетичними ресурсами, номенклатура, якість, надійність і кількість яких відповідає досягненням науково-технічного прогресу, забезпечує своєчасне виконання всіх технологічних процесів виробництва продукції з найменшими витратами праці і коштів.

Виробничими структурами у системі матеріально-технічного забезпечення є заводи сільськогосподарського, продовольчого і торгового машинобудування, хімічні підприємства, торговельно-посередницькі організації, підприємства з ремонту і технічного обслуговування машин і обладнання, машинно-технологічні формування з надання виробничих послуг, центри випробування техніки, конструкторські та науково-дослідні установи

[11, с. 147]. У межах свого регіону і сфери діяльності вони вивчають попит, купівельну спроможність споживачів, умови реалізації товарів, терміни поставок і на основі зібраної інформації налагоджують виробництво та реалізацію продукції.

Система матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу в умовах ринку має включати в себе дві групи продукції виробничо-технічного призначення [11, с. 130]:

- 1) продукція, яка вільно реалізується (понад 80 % загального обсягу);
- 2) продукція, що розподіляється централізовано (близько 20% загального обсягу).

Адаптація діючої системи матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу в ринкову інфраструктуру може здійснюватись за такими основними принципами [1, с. 610]:

- 1) економічна рівність постачальницько-посередницьких формувань з постачальниками і споживачами;
- 2) демонополізація сфери обігу, створення умов для конкуренції;
- 3) використання різних форм власності, організаційних структур і видів господарської діяльності постачальницько-посередницьких формувань та надання їм самостійності;
- 4) підвищення економічної заінтересованості працівників постачальницько-посередницьких формувань у збільшенні видів і підвищенні якості наданих послуг.

В умовах ринку постачання матеріально-технічних ресурсів здійснюється різноманітними формами і методами: через товарно-сировинні біржі; аукціони, конкурси; оптові закупки; закупки малими партіями; закупки відповідно до потреби; за замовленнями; за рахунок власного виробництва; за прямими договорами машинно-тракторні станції, ремонтно-технічні станції, машинно-технологічні станції, лізинг, вторинний ринок техніки [8; 10]. Усі вони мають свої особливості, переваги і недоліки, які необхідно враховувати з метою економії коштів і часу.

Дефіцит фінансових ресурсів у сільському господарстві є наслідком істотного послаблення його матеріально-технічної бази, руйнування економічних основ оновлення і розвитку. Нестача фінансових ресурсів на рівні сільськогосподарських підприємств означає, що зменшуються парк сільськогосподарських машин, закупівля запасних частин, внаслідок чого не здійснюються в належних обсягах капітальні й відновлювальні ремонти.

Складна сільськогосподарська техніка вітчизняного виробництва (трактори, комбайни) реалізується товаровиробникам через фірмові технічні центри, які створюються безпосередньо підприємствами-виробниками техніки на базі спеціалізованих ремонтних майстерень та при підприємствах-виготовлювачах цієї техніки. Фірмовий регіональний технічний центр при необхідності створює мережу районних філій на існуючій базі районного агротехнічного сервісу. Тобто основою системи забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою має стати схема «завод – фірмовий центр – сільськогосподарський товаровиробник», яка передбачає придбання, гарантійне обслуговування і ремонт складної техніки. Фірмові технічні центри та їх філії повинні забезпечувати передпродажну підготовку, гарантійне та післягарантійне технічне обслуговування і ремонт сільськогосподарської техніки [9, с. 210-211].

Сільськогосподарська техніка може також реалізовуватися безпосередньо підприємствами-виробниками через існуючу мережу районних сервісних формувань або підприємствами з матеріально-технічного постачання [5, с. 11]. Районні сервісні формування будуть здійснювати технічне обслуговування і поточний ремонт техніки, а також виконуватимуть сільськогосподарські й інші трудомісткі роботи за замовленням сільськогосподарських товаровиробників.

Створений таким чином ринок техніки дозволить забезпечити необхідні умови експлуатації, обслуговування та ремонту вітчизняної сільськогосподарської техніки, підвищити її надійність та ефективність.

Отже, для функціонування сільськогосподарських підприємств необхідний широкий асортимент матеріально-технічних засобів, які

класифікують на такі основні товарні групи: автомобілі і причеми до них; трактори і причеми до них; будівельно-дорожні машини; сільськогосподарські машини і тваринницьке обладнання; електрообладнання та електроматеріали; інструменти; будівельні вироби; лісоматеріали; гумотехнічні вироби; нафтопродукти та інші види палива; господарські товари виробничого призначення; запасні частини; автотракторне електрообладнання; запасні частини до інших машин; тара та ін. Раціональна організація матеріально-технічного забезпечення значною мірою визначає рівень використання засобів виробництва, зростання продуктивності праці, прибутку та рентабельності. Цим обумовлюються роль і значення матеріально-технічного забезпечення в системі управління підприємством. Основними умовами формування ринку засобів є: вільний вибір партнерів по господарських зв'язках; наявність конкуренції між виробниками обладнання, спеціалізованими ремонтними підприємствами й іншими виконавцями послуг; самостійність економічних суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 4 червня 2009 р. № 1444-VI // ВВР України. – № 42. – Ст. 634.
2. *Азізов С. П.* Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах : підруч. / С. П. Азізов, П. К. Канівський, В. М. Скупий ; за ред. проф. С. П. Азізова. – К. : КНЕУ, 2001. – 834 с.
3. *Андрійчук В. Г.* Економіка аграрних підприємств : підруч. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
4. *Біляк Н. І.* Оцінка сучасного стану матеріально-технічного забезпечення АПК / Н. І. Біляк // Зб. наук. пр. ЛНАУ / [ред. В. Г. Ткаченко]. – Луганськ : ЛНАУ, 2004. – № 34/46. – 384 с.
5. *Величко Т. Г.* Розвиток матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Т. Г. Величко. – Сімферополь : НУБіПУ, 2009. – 20 с.
6. *Льошенко В. О.* Організація і удосконалення ринку матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників : автореф. дис. ... канд. екон. наук / В. О. Лешенко – Дніпропетровськ : ДДАУ, 2004. – 20 с.
7. *Мельник І. І.* Основи інженерного менеджменту : навч. посіб. / І. І. Мельник, І. Г. Тивоненко, С. Г. Фришев, В. П. Бабій, С. М. Бондар – К. : Вища освіта, 2006. – 525 с.
8. *Остапенко Т. М.* Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Т. М. Остапенко – Луганськ : ЛНАУ, 2008. – 20 с.
9. *Підлісецький Г. М.* Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г. М. Підлісецький // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 81 – 87.
10. *Плаксін О. А.* Матеріально-технічне забезпечення підприємств АПК в сучасних умовах / О. А. Плаксін // Економіка АПК. – 2004. – № 8. – 63–68 с.

11. Саблук П. Т. Формування виробничого потенціалу та ринку засобів виробництва / П. Т. Саблук. – К., 2000. – 264 с.
12. Чернопищук Т. І. Економіка аграрних підприємств : навч. посіб. / Т. І. Чернопищук, І. С. Вороніцька, С. А. Сегеда та ін. – Вінниця : ВДАУ, 2006. – 400 с.

Klimenchukova N. S. Theoretical bases of organization of management of logistical agricultural enterprises.

The problems of organization management logistics agricultural enterprises in Ukraine.

Key words: logistics, resources, agricultural enterprises, the agricultural sector.

Клименчукова Н. С. Научно-теоретические основы организации управления материально-техническим обеспечением сельскохозяйственных предприятий.

Рассмотрены вопросы организации управления материально-техническим обеспечением сельскохозяйственных предприятий в Украине.

Ключевые слова: материально-техническое обеспечение, ресурсы, сельскохозяйственные предприятия, аграрный сектор.